

1. Referentie

Referentie	Engels, N., Aelterman, A., Van Petegem, K. & Schepens, A. (2004). Factors which influence the well-being of pupils in Flemish secondary schools. <i>Educational Studies</i> , 30, (2), 127-143.
Taal	Engels
ISSN	0305-5698 (print), 1465-3500 (online)
Publicatievorm	Tijdschriftartikel

2. Abstract

De Vlaamse overheid beschouwt het welbevinden van leerlingen als een belangrijke outputindicator voor de kwaliteit van onderwijs. De onderwijsinspectie had een instrument nodig om dit welbevinden in een schoolomgeving te meten, een instrument dat ook als basis zou dienen voor actieplannen met de bedoeling het welbevinden van leerlingen te verbeteren. De ontwikkeling van dit instrument wordt beschreven in dit artikel. In totaal werden 342 leerlingen geïnterviewd. Het materiaal van deze interviews werd gebruikt voor de constructie (vooral Likert-type) van de items voor een vragenlijst. Een pilootversie van de vragenlijst werd onderzocht door deskundigen en getest bij een random steekproef van 2054 leerlingen. Dit resulteerde in een vragenlijst met 4 consistente schalen en 13 subschalen. Tussen de verschillende scholen werden significante verschillen gevonden. De beste voorspellers waren: de schoolsfeer, contacten met leerkrachten, betrokkenheid in de klas en op school, schoolreglement en de infrastructuur.

3. Trefwoorden

Thema('s)	Onderwijs
Trefwoord(en)	Schoolwelbevinden, secundair onderwijs

4. Onderzoeker

Opdrachtgever	/
Onderzoeker(s)	Nadine Engels Interfacultair Departement Leraren opleiding Vrije Universiteit Brussel Pleinlaan 2 1050 Brussel nengels@vub.ac.be Antonia Aelterman, Karen Van Petegem & Annemie Schepens Vakgroep Onderwijskunde Universiteit Gent H. Dunantlaan 2 9000 Gent Tel: 09/264.62.51 Fax: 09/264.86.88

5. Onderzoeksvraag

Onderzoeksvraag	In dit artikel wordt de ontwikkeling van een instrument om het welbevinden van leerlingen op school te meten beschreven. Men onderzoekt de perceptie en tevredenheid van leerlingen in de klas en op school, de perceptie en tevredenheid van leerlingen met betrekking tot studiedruk en het curriculum, het gedrag van leerlingen, en de perceptie en tevredenheid van leerlingen met betrekking tot vrienden. Tenslotte wordt ook onderzocht welke leerlingkenmerken (motivatie om naar school te gaan, geslacht, leeftijd, graad, onderwijsvorm) een invloed hebben op het schoolwelbevinden.
Hypothesen	/

6. Methode

Onderzoeks-methode	Kwalitatief onderzoek met paneldiscussie bestaande uit open vragen, gevolgd door kwantitatief onderzoek met schriftelijke enquête (gesloten vragen).
Onderzochte groep	342 leerlingen deden mee aan het panelinterview en 2054 leerlingen uit 26 scholen vulden de vragenlijst in.
Bereik	Regionaal (Vlaanderen)

7. Resultaten

Het algemeen welbevinden en indicatoren	Zowel uit de panelgesprekken als op basis van de resultaten van de vragenlijst blijkt dat de meerderheid van de leerlingen in Vlaamse secundaire scholen matig tevreden is over de school, zich relatief goed voelt en eerder positief gedrag vertoont op school. Er waren significante verschillen tussen scholen onderling wat betreft het welbevinden van leerlingen, met scores variërend van 2,84 tot 4,35. Gevoel (affectieve component), tevredenheid (cognitieve component) en gedrag zijn sterke indicatoren van welbevinden. Tevredenheid blijkt de beste voorspeller van welbevinden te zijn.
Perceptie en tevredenheid van leerlingen in de klas	Uit de studie blijkt dat de mate waarin leerlingen participeren in de klas een positief effect heeft op het welbevinden. Ook de leerkracht is een cruciale figuur. Een geschikte relatie met de leerkrachten vergroot een positieve attitude t.o.v. de school. Leerkrachten die hun leerlingen met respect behandelen en die hen aanmoedigen wanneer ze iets goed doen in de les, dragen bij tot het welbevinden van de leerlingen. Ontevredenheid is vaak het resultaat van een ongelijke machtsverhouding tussen leerkracht en leerling. Leerlingen kiezen leerkrachten die hen ruimte en duidelijke instructies geven. Leerkrachten die niet consistent en onzeker zijn, hebben een negatief effect op leerlingen. Leerlingen hebben ook een voorkeur voor actieve werkmethode en diverse media. Leerlingen stellen het op prijs wanneer leerkrachten tekenen van competentie, deskundigheid en engagement tonen. Ook goede didactische ondersteuning is belangrijk voor het welbevinden van leerlingen.
Perceptie en tevredenheid van leerlingen op school	Als de gebouwen in een slechte staat zijn, niet goed onderhouden zijn en de klaslokalen slecht opgemaakt zijn, is dit sterk verbonden met een negatief beeld van de school. Enerzijds houden leerlingen niet van te veel regels, anderzijds verwachten ze dat de school consistent handelt wanneer het gaat om het omgaan met probleemgedrag zoals geweld en druggebruik. Regels die opgesteld zijn in overleg met leerlingen, en die consistent worden toegepast, bevorderen het welbevinden. Het welbevinden verbetert ook wanneer er actieve participatie is in de klas en op school. De subschaal met vragen rond de atmosfeer op school is de beste indicator van schoolwelbevinden.
Perceptie en tevredenheid van leerlingen met betrekking tot studiedruk en het curriculum	De studiedruk en de wijze waarop leerinhouden door leerlingen worden gepercipieerd zijn gerelateerd. In de panelgesprekken is heel sterk naar voor gekomen dat leerlingen vooral geïnteresseerd zijn en bereid zijn om inspanningen te leveren voor leerinhouden waarvan ze de gebruikswaarde inzien, die aansluiten bij hun leefwereld, die actueel, boeiend en waardevol zijn. Ook het puntensysteem dat op school gehanteerd wordt, hangt heel nauw samen met de ervaren studiedruk. De nadruk op prestatiegerichte doeloriëntatie dan wel op een leergerichte doeloriëntatie is bepalend voor de motivatie en daarmee verbonden het welbevinden van de leerlingen. De resultaten van dit onderzoek tonen aan dat m.b.t. de studiedruk en het leerprogramma een leergerichte oriëntatie de kans op een positief welbevinden verhoogt.

Gedrag van leerlingen	Er is een sterk verband tussen de algemene score voor welbevinden en de score voor gedrag. Ondanks de grote verschillen in het gedrag van leerlingen tussen de scholen, zijn de scores veelal positief. Deze relatief hoge gemiddelden moeten echter genuanceerd worden omdat het hoogstwaarschijnlijk is dat leerlingen een positieve indruk willen geven van zichzelf en sociaal aanvaard willen worden. Er is een interactie tussen positief gedrag van leerlingen en een positieve atmosfeer op school. Leerlingen die zich goed voelen op school en die tevreden zijn, zijn minder geneigd om problematisch gedrag te stellen. Tegelijkertijd heeft positief gedrag een positieve invloed op de schoolsfeer.
Perceptie en tevredenheid van leerlingen met betrekking tot vrienden	Opvallend is dat bij de vragen over vrienden de verschillen tussen scholen klein zijn en dat de gemiddelde score het hoogst is in vergelijking met alle andere scholen. Reeds uit de paneldiscussies bleek dat contacten met medeleerlingen een positief aspect zijn in de schoolomgeving. Samen zijn met vrienden is 1 van de belangrijkste motieven van leerlingen om naar school te gaan. Dit benadrukt het belang van school als een leefomgeving waarin contacten met vrienden als uiterst belangrijk worden beschouwd. Positieve contacten met medeleerlingen en solidariteit binnen de groep zijn een belangrijk component van een goede klas- en schoolcultuur, en een positieve schoolsfeer, wat een positief effect heeft op welbevinden.
Welbevinden en leerlingkenmerken	Motivatie om naar school te gaan. De belangrijkste motivatie om naar school te gaan, is het behalen van een diploma. Wanneer men kan kiezen uit verschillende motieven blijken 'interessante onderwerpen' en 'om iets te leren' de beste voorspellers te zijn van een hoog welbevinden. Leerlingen die naar school gaan omdat ze intrinsiek gemotiveerd zijn, hebben een beter welbevinden. Leerlingen die naar school gaan omdat het verplicht is van thuis scoren lager op welbevinden dan degene die dit motief niet aangeven. Leerlingen die als hoofdmotief 'om iets te leren' aangeven, scoren het hoogst van allemaal in termen van welbevinden. Geslacht. Meisjes hebben een beter welbevinden dan jongens. Dit geldt niet alleen voor het algemeen welbevinden, maar ook voor 'gedrag', 'perceptie en tevredenheid in de klas en op school', 'studiedruk en curriculum' en 'vrienden'. Meisjes gaan ook hoofdzakelijk naar school voor 'het diploma', 'vrienden' of 'om iets bij te leren', terwijl jongens naar school gaan voor 'interessante onderwerpen' en de school meer als een 'verplichting van thuis' ervaren. Leeftijd, graad. Uit het onderzoek blijkt dat er een behoorlijke daling in het welbevinden is in de 2^e graad (4^e jaar) met een lichte stijging in de 3^e graad (5^e en 6^e jaar), maar zonder de score in de 1ste graad (1^e jaar) te overschrijden. Dit is gerelateerd aan de motieven om naar school te gaan. In tegenstelling tot de verwachtingen, geven weinig leerlingen uit het 6^e jaar secundair onderwijs het behalen van een diploma als belangrijkste motivatie. Dit kan erop wijzen dat de cultuur van punten naar de achtergrond verdwijnt. Het motief 'vrienden' scoort hoog tot het 5^e jaar. In de 1ste graad, geven leerlingen aan naar school te gaan om iets bij te leren. De lage score voor welbevinden in de 2^e graad valt samen met het groot aantal leerlingen van die leeftijd die naar school gaan omdat hun ouders hen ertoe dwingen. Dit laatste motief heeft een negatief effect op de perceptie en tevredenheid van de leerlingen. Onderwijsvorm. Leerlingen in de menswetenschappelijke richtingen en in het kunstsecundair onderwijs voelen zich beter dan leerlingen in alle andere onderwijsvormen. Het welbevinden van leerlingen in het algemeen secundair onderwijs en de eerste graad verschilt niet significant, maar deze groepen doen het beter dan leerlingen in het technisch en beroepssecundair onderwijs. De motieven 'een diploma halen' en 'om iets bij te leren' zijn het belangrijkste voor leerlingen in het aso, gevolgd door degene in het tso en bso, terwijl bij leerlingen in de menswetenschappelijke en kunstrichting hun motief om naar school te gaan 'interessante onderwerpen' is. De prestatiegerichtheid is het hoogst bij leerlingen in het aso, terwijl de intrinsieke interesse in het curriculum belangrijk is voor leerlingen uit de menswetenschappelijke- en kunstrichting. Leerlingen uit de menswetenschappelijke- en kunstrichting zien onderwijs minder als een verplichting opgelegd door hun ouders dan leerlingen uit de andere richtingen.

8. Publicaties op basis van hetzelfde onderzoek

Engels, N., Aelterman, A., Schepens, A. & Van Petegem, K. (2001). Het welbevinden van leerlingen in het secundair onderwijs. *Welwijs*, 12 (3), 28-33.